

Vogels in China

Leo Douw

Sinds de Chinese Volksrepubliek in 1972 zijn grenzen ging openstellen voor buitenlandse bezoekers is er een grote stroom informatie over dit land losgekomen. Over natuur en milieu in China weten we echter nog maar weinig. De berichten daarover hebben doorgaans een anekdotisch karakter, en spreken elkaar bovendien tegen. Terwijl sommige auteurs melden dat in China nauwelijks nog vogels voorkomen (1), menen anderen dat het Chinese economische stelsel in essentie milieuvriendelijker is dan het westerse stelsel (2). In dit verband lijkt het van belang de vogelwaarnemingen te vermelden die werden gedaan in de marge van een 18-daagse, overigens niet aan de natuur gewijde, studiereis door China in 1977. De resultaten zullen worden vergeleken met indrukken die werden opgedaan in Hongkong en Buiten-Mongolië.

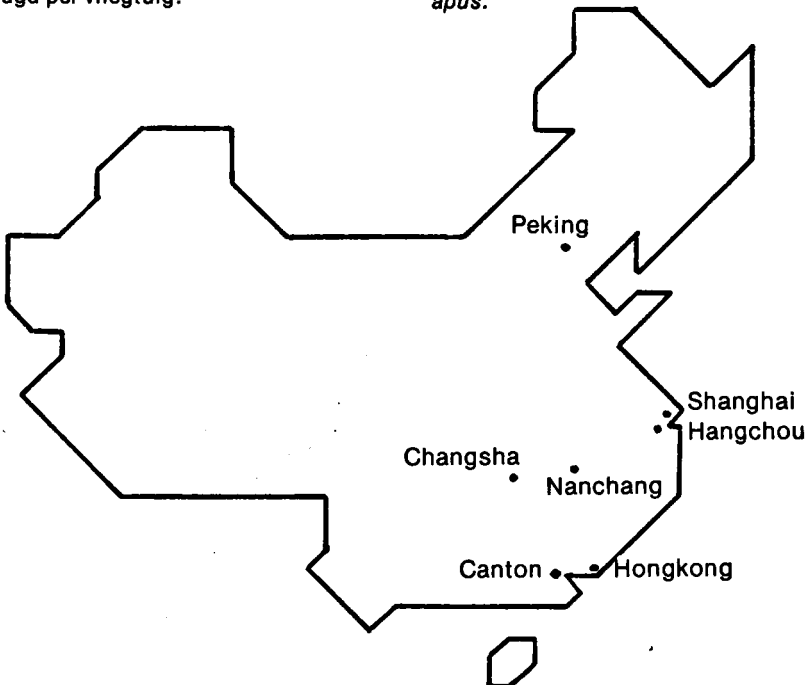
Reis

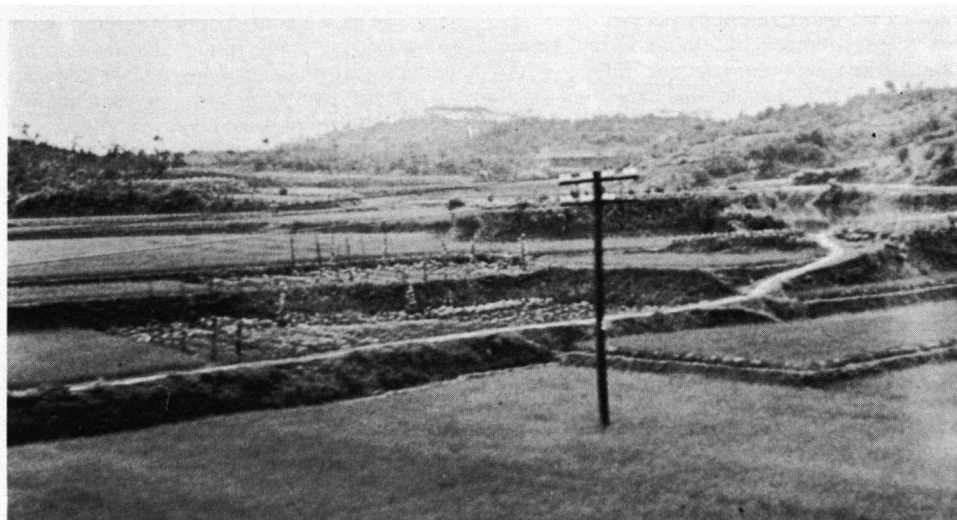
De studiereis vond plaats in de periode 4 t/m 22 juni 1977, dus tegen het einde van het broedseizoen, wanneer de meeste vogels zich opvallend gedragen. Het reisgezelschap bestond uit 24 personen, hoofdzakelijk studenten en stafleden van de sub-faculteit geschiedenis van de Vrije Universiteit te Amsterdam. De route liep van Hongkong naar Canton in Zuid-China (2½ dag) via Changsha, Shaoshan, Nanchang, Hangchou en Shanghai in Centraal-China (ca. 10 dagen) naar Peking in Noord-China (4 dagen), vanwaar werd teruggereisd via Buiten-Mongolië en de Sovjet-Unie. Alle trajecten werden afgelegd per trein, behalve de afstand Shanghai-Peking, die werd overbrugd per vliegtuig.

Voor het waarnemen van vogels had ik tijdens de reis slechts beperkt gelegenheid. Determinaties werden verricht aan de hand van Webster (3); voor twijfelgevallen werden na thuiskomst nog enkele handboeken geraadpleegd.

Waarnemingen

Ik vermeld eerst de waarnemingen voor de steden, vervolgens die voor het platteland. In alle bezochte steden werd de Ringmus *Passer montanus* waargenomen; deze soort vervangt in Oost-Azië onze Huismuis. Verder zagen we in Canton troepen House Swifts *Apus affinis*, en in Peking, o.a. in de Verboden Stad, grote troepen Gierzwaluwen *Apus apus*.

Een voor Centraal China karakteristiek landschap, arm aan beplanting met struiken en bomen, weinig aantrekkelijk voor vogels. Gefotografeerd vanuit de trein op het traject Changsha-Nanchang
Foto van Anneke Douw-Fontijn.

Op het platteland werden, voor wat betreft de zangvogels, hoofdzakelijk Insekteneters waargenomen. Talrijk waren bijvoorbeeld de Boerenzwaluw *Hirundo rustica* (In verschillende gebieden), de Dayallijster *Copsychus saularis* (bij Canton) en de Black Drongo *Dicrurus macrocercus* (bij Shaoshan). In Centraal-China werden veel klauwieren (*Laniidae*) waargenomen: bij Shaoshan, Changsha, Nanchang en Hangchou. Slechts twee maal kon ik de soort vaststellen, en beide keren betrof het de Long-tailed Shrike *Lanius schach*. Meer incidentele waarnemingen: een Witte Kwikstaart *Motacilla alba* in een productiebrigade bij Hanchou, en een troep Roodstultzwaluwen *Hirundo daurica* alsmede een Yellow-rumped Flycatcher *Ficedula zanthopygia* bij de Grote Muur.

Zaadetende vogels werden nauwelijks gezien. Eenmaal zag ik een troepje Ringmusen uit de rijstvelden opvliegen (bij Shaoshan), en in de Renhokommune bij Canton zag ik wat exemplaren van deze soort op het terrein van de kippenfokkerij, een weinig omvangrijk deel van deze kommune. Verder vloog alleen nog bij de bovengenoemde productiebrigade bij Hangchou een vaag troepje vinkachtigen rond.

Relatief veel vogels werden gezien in de bergachtige gebieden. Mao's geboorteplaats Shaoshan telde naast de reeds genoemde 3 soorten ook nog de Blue Magpie *Urocissa erythrorhyncha*, de Ekster *Pica pica* en nog een stuk of wat soorten die ik volstrekt niet kon thuisbrengen. In de fosfaatarme en dunbevolkte streek nabij

Nanchang, waar de door ons bezochte Kiangsi Arbeidsuniversiteit ligt, zag ik opvallend veel klauwieren. De productiebrigade nabij Hangchou telde naast de eerdergenoemde soorten ook nog wat lijsterachtigen. En varend op het Westmeer, temidden van de bergen rond Hangchou, zagen we een kleine roerdomp-achtige reigersoort in flinke aantallen rondvliegen, alsmede enkele exemplaren van de IJsvogel *Alcedo atthis*.

In sterk contrast hiermee staan de ritten door de eindeloze dalen met rijstvelden, waar je uren naar kon kijken zonder één vogel te zien. Ook de vlakke rijstkommunes nabij Canton en Shanghai leken opvallend vogelarm, en tijdens onze busrit vanuit Peking naar de Grote Muur en de Ming-graven, die uren in beslag nam, heb ik onderweg geen enkele vogel gezien.

Volledigheidshalve vermeld ik hier nog twee soorten reigers en wat kraai-achtigen, die wij waarnamen vanuit de trein tussen Changsha en Nanchang, en de stootvogel op het zelfde traject, die het postuur had van een Buizerd of kleine arend. Deze soorten konden wij niet nader determineren, evenmin als een derde reigersoort, waarvan ik twee exemplaren zag overvliegen op het station van Changsha.

Evaluatie

Vatten we bovenstaande waarnemingen samen en vergelijken we met ervaringen elders, dan krijgen we ongeveer het volgende beeld:(1) De Chinese steden zijn uitgesproken arm aan vogels. In een Nederlandse

stad komt een geofend waarnemer in enkele dagen gemakkelijk tot 8 soorten, en als ook parken worden bezocht tot 15 à 20 soorten. Dat is aanzienlijk meer dan de 3 soorten die werden aangetroffen in de Chinese steden, inclusief parken.

(2) Hoewel het platteland een minder arm beeld te zien geeft, tellen ook de uitgestrekte cultuurgronden in de vlakke gebieden zeer weinig vogels. Meer soorten zijn te vinden in de bergachtige streken, speciaal waar die dun zijn bevolkt.

(3) Vooral zaadetende zangvogels, duiven en stootvogels zijn in China schaars.

(4) Zelfs als we de bezochte bergachtige gebieden meerekenen blijft het beeld van vogelarmoede bestaan. Tijdens onze hele reis van 18 dagen zijn zo'n 26 à 30 soorten waargenomen. Dat is beduidend minder dan we in Europa gewend zijn. Wie een dagje in de Kennemerduinen gaat lopen komt al gauw hoger uit. Een vakantie van 2½ week in Frankrijk levert in het broedseizoen, afhankelijk van gebied en waarnemingsintensiteit, gemakkelijk 50-90 soorten op. Maar wat meer zegt is een vergelijking met onze eigen waarnemingen in Hongkong en Buiten-Mongolië. Tijdens ons 3-daagse verblijf in Hongkong (stad + platteland) noteerde ik evenveel soorten, en in minstens even grote aantallen individuen, als in de hele Volksrepubliek bij elkaar. Buiten-Mongolië maakte zelfs een paradisijselijk vogelrijke indruk. Tijdens onze doorreis van 1 dag noteerde ik al ten minste 17 soorten, waaronder tal van wouwen, valken en arenden. Ook naar Aziatische maatstaven komt China dus op de reiziger over als een uitgesproken arm vogelland.

Discussie

Bij bovenstaande "conclusies" passen vanzelfsprekend enkele relativerende kanttekeningen. Om te beginnen zijn wij slechts 5 dagen buiten de steden geweest, en tijdens die 5 dagen was vogels kijken vrijwel alleen mogelijk vanuit trein of bus, of tijdens groepswandelingen langs rijstvelden,

boomgaarden en monumenten, waaraan al gauw zo'n 35 mensen deelnamen, en die zo kort mogelijk werden gehouden. Deze uiterst belemmerende omstandigheden golden overigens niet in de steden, waar wij enkele ochtenden en middagen vrij konden rondlopen, ook in de parken.

Een andere beperkende factor lag in mijn minimale voorbereiding. Met een betere voorbereiding had ik waarschijnlijk wel wat meer klauwieren, reigerachtigen en vink-

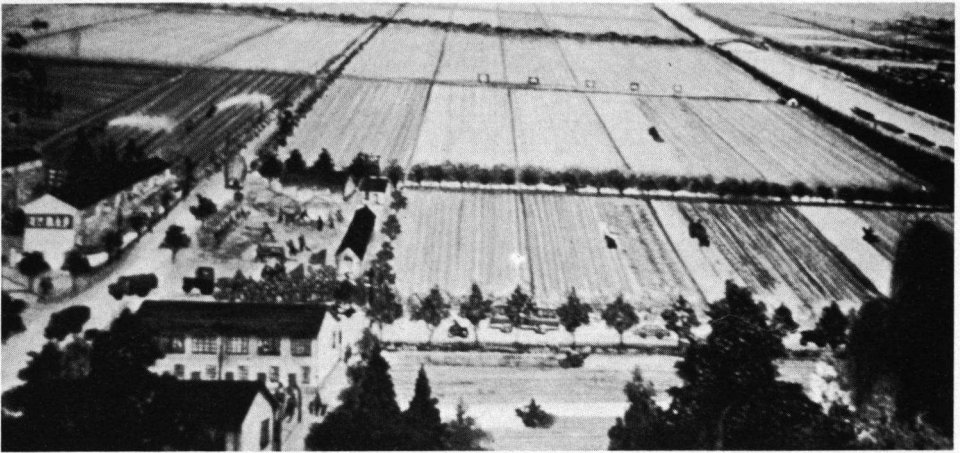
achtigen tot op soort kunnen determineren, en was ook het totale aantal soorten wellicht wat hoger geweest. Maar zelfs als we deze overwegingen in aanmerking nemen blijft het beeld van vogelarmoede bestaan, getuige vooral de vergelijking met Hongkong en Buiten-Mongolië. Dit beeld moeten we overigens nadrukkelijk reserveren voor de bezochte, grotendeels in cultuur gebrachte gebieden. Over de uitgestrekte gebieden die niet in cultuur zijn gebracht kunnen we geen uitspraak doen.

Natuur en milieu in China

Stel dat het bovengeschetste beeld representatief is voor het Chinese (cultuur)land-schap, zegt dat dan iets over het milieubeheer in China?

De Chinezen zelf geven tegenover buitenlanders hoog op van hun milieubewustheid. Een even rooskleurig beeld wordt geschetst door een groep Australische wetenschapsmensen, die zich in een artikel lovend uitlaat over het milieubeheer in China (2). Uit het zeer algemene gebruik van fiets en openbaar vervoer, de realisering van een vergevoerde kringloop-productie, de verplaatsing van vervuulende industrieën naar het platte land en nog een handvol dergelijke beleidslijnen wordt in dit artikelje geconcludeerd dat het economische stelsel van China in essentie milieuvriendelijk is. 'Het humane socialistische systeem van China, dat de noden van de mensen boven het kapitaal stelt', zou zich goed lenen voor de idealen van natuur- en milieubescherming.

Vreemd genoeg dragen de zelfde schrijvers echter tevens feitenmateriaal aan dat hun optimistische conclusies voor een belangrijk deel ondergraaft. Het is hier niet de plaats om al die feiten te onderwerpen aan een - mijn inziens hard nodige - kritische evaluatie. We beperken ons tot het volgende citaat: '...Tot voor kort genoot natuurbescherming slechts een geringe prioriteit. Men ziet maar weinig vogels, vooral in Zuid- en Centraal-China. Insekten, vooral vlin-ders, komen echter in grote hoeveelheden voor, mogelijk door het ontbreken van insektenetende vogels. Chemische bestrijdingsmiddelen worden in de landbouw in ruime mate gebruikt, hoewel het gebruik ervan onder strenge controle zou staan'. Deze passage zou erop wijzen dat in China niet alleen de zaadetende, maar ook de insektenetende vogels schaars zijn. Een beeld dat, evenals onze waarnemingen, weinig ruimte laat voor optimisme ten aanzien van de natuur, en meer speciaal de vogelstand in China.

Het Chinese landschapsideaal in beeld gebracht. Overzichtstekening van een gedeelte van de Nansiang Volkskommune nabij Shanghai. Gefotografeerd in de expositieruimte van de kommune
Foto van Anneke Douw-Fontijn.

Dit alles neemt niet weg dat er aan het Chinese productie- en leefpatroon een aantal voor het milieubehoud gunstige aspecten zitten: kringloop van grondstoffen (4), minimaal energieverbruik in sectoren landbouw (5) en vervoer, (her)bebossing en meer recent een zekere verschuiving van chemische naar meer biologische methoden van plaagbestrijding (6). Maar daar staat dan weer tegenover dat recycling slechts zeer ten dele is ingevoerd in de allesbehalve schone industriële sector en dat juist deze sector sterk zal worden uitgebreid. Bovendien kan recycling, hoe bevorderlijk ook voor een schoon milieu, ook *negatieve* gevolgen hebben voor het natuurbehoud. Het is bijvoorbeeld niet uitgesloten dat de armoede aan stootvogels en kraai-achtigen op het platteland, en de algemene vogelarmoede in de steden, te maken hebben met de schaarste aan afval! Overigens moet ook melding worden gemaakt van grootscheepse nationale uitroercampagnes van zaadetende vogels (7).

Voor de komende decennia is naast (her)bebossing en industrialisatie een sterke mechanisering van de landbouw te verwachten. Afgezien van een groeiend energieverbruik brengt dat met zich mee dat het Chinese cultuurlandschap, nu al arm aan beplanting met struiken en bomen, een nog verdere schaalvergroting en nivellering zal ondergaan, met alle consequenties van dien voor flora en fauna. Wat betreft de niet in cultuur gebrachte gebieden is het beleid

niet precies bekend. Reservaten zoals wij die kennen lijken er niet te zijn (2). Samenvattend lijkt de Chinese filosofie ten aanzien van natuur en milieu een strikt-pragmatische te zijn: wat nuttig is wordt gebruikt en beschermd, wat men schadelijk vindt wordt vernietigd. In die filosofie is zeker plaats voor bevordering van 'nuttige' soorten, voor (her)bebossing en voor hergebruik van afvalstoffen. Waarbij afval dan niet zozeer wordt hergebruikt omdat het schadelijk is voor natuur en milieu, maar omdat het bruikbaar is voor de produktie (4). Daarentegen lijkt de Chinese milieuvisie uitgesproken negatief voor de instandhouding van natuurgebieden en van een rijke flora en fauna.

Besluit

Dit artikel heeft uiteraard niet de pretentie een eindoordeel te geven over de Chinese milieuvisie en haar consequenties. Integendeel, het ging er primair om, toekomstige China-reizigers te stimuleren tot meer nauwkeurige en systematische waarnemingen van natuur en milieu in dit land, zodat een duidelijker beeld kan worden verkregen van de milieueffecten van het productiestelsel dat daar functioneert.

De auteur dankt dr. G.F. Mees voor zijn behulpzaamheid bij enkele determinaties, prof. dr. K.H. Voous voor zijn waardevol commentaar en Wouter J. van der Weijden, die hem aanzette tot het schrijven van dit artikel en behulpzaam was bij de redactie ervan.

• L.M. Douw, Middenweg 46 III., 1097 BR Amsterdam.

LITTERATUUR:

1. C. Fry (1976): Marxism versus ecology. *Ecologist* 6:328-332.
2. B. Davis (1977): Natuur en milieu in China. *Panda Nieuws* 13 (3):30-34.
3. M. Webster & K. Philips (1976): A new guide to the birds of Hong Kong. Sino-American Publishing Co., Hongkong.
4. O. Schell (1974): China's way with waste. *Ecologist* 4:56-59.
5. Anonymus (1973): Energetic Chinese. *Ecologist* 3:289-290.
6. P. Gruys (1978): China: indrukken van een studiereis. *L & O* 78(2):3-9.
7. Cheng Tso-hin (ed. 1964): China's economic fauna: birds (vertaald uit het Chinees). Joint Publication Research Service, US Department of Commerce, Washington DC. In dit werk wordt iedere vogelsoort onderworpen aan een nut/schade analyse, en wordt als streefdoel uitgesproken dat naast de maatschappij ook de natuur een omwenteling moet ondergaan, o.a. door sommige soorten uit te roeien, andere te beschermen en weer andere te introduceren.

Summary

In the fringe of an eighteen-day trip through the People's Republic of China in June 1977 (route: Canton, Changsha, Shaoshan, Nanchang, Hangzhou, Shanghai, Peking, largely by train), observations were made of the avifauna. From these I obtained the following superficial impressions: (1) Compared to western European cities the Chinese cities have very few bird species. The only species seen were House Swift in Canton, Swift in Peking and Tree Sparrow in every city visited. (2) The countryside is equally poor in species, especially in seed-eaters as compared to insect-eaters. Some common species: Swallow, Long-tailed and other Shrike species (Central China), Magpie Robin (South China) and Redrumped Swallow (Great Wall). (3) The hilly and sparsely populated areas are far richer in birds than the nearly desolate river valleys in Central and South China and the low plains in the North. Although the low total number of species observed (30 at most) is at least partly due to restricted opportunities for bird-watching, it seems to indicate a general bird scarcity in the visited, largely cultivated parts of China, especially if compared to impressions obtained during visits to Hongkong and the People's Republic of Mongolia. It is concluded that the high opinions of many persons about nature conservation in China are to be distrusted, at least for the moment.

In 'Oryx' vol. 14(4) : 297-298 (november 1978) lezen we dat reizigers die China hebben bezocht met nogal alarmerende berichten terugkeren over de vogelstand. In de omgeving van steden worden in het algemeen nog wel wat vogels waargenomen - lemand telde er 19 soorten - maar op het land lijkt de situatie hier en daar desastreus. Tijdens een treinreis van de grens bij Hongkong naar Kanton - meer dan 100 km - zag een reiziger niet één vogel. Het landschap bestond uitsluitend uit communes omgeven door eindeloze rijstvelden. Het ontbreken van vogels schreef hij toe aan het feit dat dit deel van China geheel wordt gebruikt voor de voedselproductie. In een dergelijk milieu ontbreekt het voor vele vogelsoorten aan nestgelegenheden. Bovendien wordt er rijkkelijk van insecticiden gebruik gemaakt. In het binnenland schijnt de vogelstand er rooskleuriger uit te zien. 'Artis' 25(2) : tegenover pag. 72.

Het volgende bericht werd op 13 september 1979 gepubliceerd door het officiële Chinese persbureau Xinhua ('Nieuw China'):

Aansparing in de Chinese pers tot bescherming van vogels

Peking, 13 september (Xinhua) Vandaag wordt in een brief in het dagblad 'Guangming' een oproep gedaan om het schieten van vogels zoals uilen, spechten en Koe-koeken, die schadelijke insecten eten, te verbieden.

De brief, geschreven door Zhang Guoyu van het Bureau voor Bosbouw van de prefectuur Zhangjiakou in de provincie Hebei, stelt dat een uil iedere zomer gemiddeld 1000 ratten, muizen en andere knaagdieren eet, hetgeen dan weer ongeveer een ton voedselgraan voor verlies redt.

China heeft meer dan 1100 soorten 'nuttige vogels', die wormen en insecten vernietigen, welke met andere middelen moeilijk

gedood kunnen worden; zo zegt de brief, en het zou de mensen verboden moeten worden ze te schieten, hun nesten te vernielen, of hun nestjongen te vangen. 'Dit zou zeer goed helpen bij de vergroting van de bos- en landbouwproductie', zo voegt de brief hieraan toe.

Flamingo's weer weg uit Lake Nakuru

De Flamingo's hebben opnieuw het beroemde vogelmeer Lake Nakuru in Kenya verlaten. In de afgelopen jaren hebben zich vele problemen met de foerageerplaats van de meer dan miljoen Flamingo's voorgedaan. Bekend is de vervuiling door de chemische industrie, die de algendodende stof koper-oxichloride produceerde — welke industrie naar Mombassa wordt verplaatst — terwijl daarnaast de grote droogte en de lage waterstand de vogels uit het meer verdreven. Nu zijn de Flamingo's opnieuw weggegaan, maar om een geheel andere reden. Door een langdurige regenval is het waterpeil in vele streken van Oost-Afrika gestegen. Meren, die vele jaren droogstonden, zijn opnieuw volgelopen. Lake Nakuru heeft de hoogste waterstand sedert vele jaren.

Door het hoge waterpeil is het alkalisch gehalte evenals de voedselstructuur van het water veranderd. De blauwgroene alg (*Spirulina platensis*) is aanzienlijk gereduceerd. De Flamingo's hebben hun toevlucht gezocht tot de andere meren van de Rift Valley. De studie om een beter inzicht te krijgen in het ecologisch evenwicht binnen het gesloten systeem, hetgeen meer gewenst is dan ooit, wordt voortgezet. Het Wereld Natuur Fonds verleent hiertoe ook haar medewerking.